

Ljud & Bildskolan AB
Org.nr. 5564851649
info@lbs.se

2023-06-29
Dnr SI 2022:8458

Beslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid LBS Kreativa Gymnasiet Malmö
med huvudman Ljud & Bildskolan AB

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på LBS Kreativa Gymnasiet Malmö avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Syftet med denna kvalitetsgranskning är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning i källkritiskt förhållningssätt till digitala och andra källor, med fokus på gymnasieskolan. I granskningen omfattar begreppet källkritiskt förhållningssätt både källkritik, källtillit och informationssökning. Granskningen syftar till att besvara frågan:

I vilken utsträckning främjar undervisningen elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda såväl digitala som andra källor?

Kvalitetsgranskningen omfattar 30 gymnasieskolor hos både offentliga och enskilda huvudmän. Urvalet omfattar en variation av skolor avseende geografisk spridning och storlek. Granskningen har genomförts av undervisningen i år 1 och 2 vid både yrkesprogram och högskoleförberedande program i ämnena engelska, historia, naturkunskap (alternativt biologi, fysik, kemi), religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Vid sidan av beslut till de granskade skolenheterna kommer även en övergripande rapport publiceras våren 2024.

Granskningen genomfördes den 16 maj 2023 av utredarna Lena Osvaldsson och Maria Larsson.

Läsanvisning

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen tagit fram i granskningen inom det granskade området vilket beskrivs i bilaga 1. I denna bilaga finns också beskrivet hur granskningen har genomförts. Granskningens författaringsstöd återfinns i bilaga 2. På varje område bedöms om verksamheten uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning. Om en verksamhet bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas och visar på inom vilka punkter. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs också av skolan. Om en verksamhet bedöms uppfylla kriterierna i hög utsträckning begär inte Skolinspektionen motsvarande redovisning men kan lämna framåtsyftande kommentarer.

Fakta om verksamheten

LBS Kreativa Gymnasiet Malmö bedriver gymnasieutbildning inom Teknikprogrammet (med inriktning Informations- och medieteknik) och inom Estetiska programmet (inriktning Estetik och media samt Bild och form). Enligt uppgifter från huvudmannen tar cirka 216 elever del av utbildningen vid skolenheten. Skolenheten leds

av en rektor och ligger i Malmö kommun. Huvudman för skolenheten är Ljud & Bildskolan AB.

Beslut:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid LBS Kreativa Gymnasiet Malmö i följande utsträckning.

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala som andra källor *i flera delar, men utvecklingsområden finns.*

Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande delar:

- Rektorn och lärarna behöver skapa en samsyn hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och i det arbetet ta del av relevant sakkunskap.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 2023-12-07 redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån det identifierade utvecklingsområdet och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 3) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2022:8458) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar.

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Kvalitetsgranskningen syftar till att granska i vilken utsträckning undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda såväl digitala som andra källor.

Det innefattar en granskning av hur lärarna arbetar för att utveckla och anpassa undervisningen till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Samarbetet mellan lärare och skolbibliotekens personal har en viktig roll att fylla i det.

Granskningen innefattar också om ett källkritiskt förhållningssätt och metod ständigt är levande/närvarande i undervisningen genom både teoretiska resonemang och praktiska exempel. Detta innefattar prövningar av trovärdighet och relevans av både information och olika källor. Det gäller såväl text som bild, rörlig bild och ljud samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Till sist innefattar granskningen hur eleverna får möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt samt hur lärarna leder och stöttar elevernas utveckling av källkritiska förmågor.

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala som andra källor *i flera delar, men utvecklingsområden finns*.

Granskningen visar att det inte finns något gemensamt arbetssätt på skolenheten som involverar källkritiskt förhållningssätt även om frågan ständigt är aktuell. Av intervjuer framgår att lärarna ofta diskuterar frågor som handlar om källkritik och den tekniska utvecklingen, men att detta framför allt sker informellt. Lärarna strävar efter att hålla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt uppdaterad. Lärarna diskuterar aktivt frågor som rör källkritik och håller sig uppdaterade kring vilka digitala plattformar eleverna använder sig av.

Granskningen visar vidare att undervisningen på LBS Kreativa gymnasiet Malmö genomsyras av ett källkritiskt förhållningssätt och att undervisningen har ett innehåll som åskådliggör behovet av källkritik. Undervisningen innehåller teoretiska resonemang och praktiska prövningar av relevans och trovärdighet, och omfattar olika

sorters källor. Den omfattar även praktiska metoder för att söka information i olika källor och vad som kan påverka utfallet av sökningar.

Granskningen visar att lärarna utformar uppgifter som innebär att eleverna ska använda sig av ett källkritiskt förhållningssätt. Uppgifterna omfattar även olika sorters källor och det finns en tydlig progression i de källkritiska uppgifterna. Lärarna stöttar eleverna aktivt i klassrummet och genom tillgängliga stödstrukturer för att de ska kunna agera källkritiskt. Eleverna får återkoppling på sina källkritiska ställningstaganden i alla uppgifter som innebär att eleverna ska söka och arbeta med information.

Samarbete för att utveckla undervisningen inom källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att det inte finns något gemensamt arbetssätt på LBS Kreativa gymnasiet Malmö som involverar källkritiskt förhållningssätt även om frågan ständigt är aktuell. Lärarna strävar efter att hålla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt uppdaterad. Även om både den tekniska utvecklingen sker snabbt och informationsflödet är stort hanterar lärarna detta väl.

Samarbete i frågor som rör källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att det inte finns något gemensamt arbetssätt på skolenheten som involverar källkritiskt förhållningssätt även om frågan ständigt är aktuell. Av intervjuer framgår att lärarna ofta diskuterar frågor som handlar om källkritik och den tekniska utvecklingen. Det sker dock framför allt informellt, även om det är ständigt pågående. Lärarna delar med sig av sina erfarenheter sinsemellan men även detta sker informellt, vilket innebär att alla lärare inte tar del av samma information. Lärarna diskuterar ofta källkritiskt förhållningssätt också i de ämnesutbyten som de har med andra skolor som ligger i samma hus. Men det sker inget samarbete mellan ämnesgrupperna, vilket gör att de källkritiska insikter och ställningstaganden som lärarna kommer fram till i ämnesgrupperna riskerar att inte föras vidare till lärarna på den egna skolenheten. Lärarna uttrycker att det vore bra om det fanns en tvärgrupp med lärare som undervisar i olika ämnen för att kunna diskutera källkritik, fördjupa sig och hjälpa varandra med verktyg. De diskuterar många varierande frågor som involverar flera olika källkritiska aspekter, till exempel hur mycket de ska guida eleverna, om eleverna ska få exempel på bra och dåliga källor, och hur de som lärare ska få ta del av elevernas källkritiska hänsyn. I andra ämnen har andra frågor berörts och språklärarna har använt sig av ett gemensamt referenssystem, APA. Någon av lärarna säger att ämnesövergripande samarbete även inkluderar källkritik och att det finns en gemensam hållning bland lärarna, men det saknas gemensamma planer eller uttalade strategier i övrigt enligt den information som inkommit till Skolinspektionen.

På skolenheten saknas skolbibliotekarie med det finns en biblioteksgrupp som ansvarar för uppbyggnaden och driften av skolenhetens skolbibliotek. Gruppen består

av fyra lärare och inför nästa läsår kommer de att bygga upp olika samlingar med olika teman, bland annat ett om källkritik. Samlingen kommer att bestå av olika sorters material som kan användas i undervisningen och hur man kan arbeta med källkritik i undervisningen och framför allt om källkritik i relation till den digitala utvecklingen. Någon av lärarna uppger att hen använt sig av det material som finns i skolbiblioteket för egen kompetensutveckling, till exempel om källkritiska dilemman.

Utveckling av undervisningen i källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att lärarna strävar efter att hålla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt uppdaterad. Av intervju framkommer att lärarna aktivt diskuterar frågor som rör källkritik och håller sig uppdaterade kring vilka digitala plattformar eleverna använder sig av. Lärarna berättar att de pratar med eleverna om den digitala utvecklingen och uppdaterar sig genom den information som de får från eleverna. Lärarna får en bild av vilka sociala medier som eleverna använder sig av och eleverna har även gjort en undersökning i en av karaktärsämneskurserna som utgick från Internetstiftelsens undersökning av elevers digitala vanor. Av resultatet framgick att eleverna framför allt hämtar sina nyheter från TikTok och andra sociala medier. Lärarna använder själva sig av sociala medier för att hålla sig uppdaterade när det gäller frågor om undervisning. Någon lärare tar del av didaktisk forskning, även om den digitala utvecklingen. Andra lärare använder sig av Skolverkets material. En av lärarna har tagit del av Malmö kommuns fortbildning om antisemitism som ett led i arbetet med att hantera kontroversiella frågor i undervisningen. Lärare ger exempel på hur de utvecklat undervisningen i relation till källkritiska frågor och hur de planerar att använda sig av aktuella frågor med källkritiska aspekter, till exempel om den kontroversielle internetprofilen Andrew Tate. Enligt rektorn kommer lärarna att kunna ta del av kompetensutvecklingsinsatser framöver även om lärarna enligt rektorn är väldigt bra uppdaterade och självständigt söker information.

Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Granskningen visar att undervisningen på LBS Kreativa gymnasiet Malmö genomsyras av ett källkritiskt förhållningssätt och att undervisningen har ett innehåll som åskådliggör behovet av källkritik. Undervisningen innehåller teoretiska resonemang och praktiska prövningar av relevans och trovärdighet, och omfattar olika sorters källor. Den omfattar även praktiska metoder för att söka information i olika källor och vad som kan påverka utfallet av sökningar.

Källkritiskt förhållningssätt i undervisningen

Granskningen visar att undervisningen på LBS Kreativa gymnasiet Malmö genomsyras av ett källkritiskt förhållningssätt och att undervisningen har ett innehåll som åskådliggör behovet av källkritik. Av intervjuer framkommer att eleverna bland annat möter ämnesövergripande uppgifter där källkritiskt förhållningsätt ingår som en naturlig del. Även om teman kan skilja sig åt beroende på vilket program eleverna går ingår det källkritiska förhållningssättet oavsett: grunderna och mängden är densamma. Ett källkritiskt resonemang finns med i samhällskunskap där eleverna som en del av undervisningen får resonera om källkritiska begrepp och hjälpa varandra med svaren. I religionsundervisningen som eleverna tar del av i år 3 fokuserar läraren framför allt på tolkningar vilket gör att eleverna behöver omvärdera och reflektera över det de tror de vet och beakta att det inte alltid finns ett rätt svar. Enligt rektorn har eleverna även fått arbeta med religion i relation till vetenskap genom att söka information och kontrollera hur vetenskapliga studier ställer sig till informationen. I engelska har eleverna fått arbeta med olika historiska perspektiv i postkolonial historia och därigenom synliggjort vad olika perspektiv berättar. Enligt lärarna är eleverna vana vid att agera källkritiskt och de vet hur de ska gå till väga. Eleverna uppger att lärarna tar upp frågor om källkritik när de presenterar en uppgift, eller på varje lektion. Vissa lärare har genomgångar av källkritik flera lektioner i rad, medan andra lärare går in mer detaljerat vid ett tillfälle. Enligt eleverna finns ett källkritiskt förhållningssätt med som en naturlig del i alla uppgifter där de använder källor. Däremot uppger eleverna att även om lärarna tar upp källkritik som en del av skoluppgifter, förekommer inte ett allmänt resonemang om att tänka kritiskt i förhållande till information i samma utsträckning.

Prövningar av trovärdighet och relevans

Granskningen visar att undervisningen innehåller teoretiska resonemang och praktiska prövningar av relevans och trovärdighet och omfattar olika sorters källor. Av intervjuer framkommer att de källkritiska kriterierna varierar mellan lärare men att de ofta använder sig av begreppen äkthet, beroende och tendens. I historia, engelska och svenska har eleverna använt kriterierna, åtminstone i någon uppgift per ämne, men det normala är att de redogör för vilka källor de använt sig av och bara gjort en fördjupad källkritisk analys vid något enstaka tillfälle. Enligt eleverna tar lärarna upp en presentation med alla källkritiska kriterier och begrepp. Enligt någon lärare är fokus på vem som ligger bakom texten och vad som är en bra eller dålig källa samt varför det är viktigt. Eleverna blir därmed medvetna om att till exempel information på en politisk webbsida är riktad. De har även resonerat om hur argument framställs för att övertyga och att det därför är viktigt att använda sig av trovärdiga källor till exempel från forskare eller vetenskapliga studier. Lärarna resonerar med eleverna om vilka källor som går att använda och hur de kan använda sig av informationen. Det kan till exempel handla om hur eleverna kan använda sig av AI-genererade texter. Lärarna hjälper eleverna att skapa ett källkritiskt förhållningssätt genom att visa hur eleverna bör vara kritiska till språkfel, undvika att hämta information från sociala medier och hur de kan använda sig av den information som

finns på Wikipedia för att genom artiklarnas fotnötter leta vidare till ursprungskällor. En lärare uppger att hen framför allt pratar om retoriska tips om hur man gör för att nå ut till mottagaren på bästa sätt och att detta handlar om att avsändaren kan manipulera innehållet. Detta relaterar i läraren vidare till manipulerade bilder, logaritmer och plagiat. Enligt eleverna har undervisningen i källkritik omfattat både texter, bilder och film, men däremot inte böcker eftersom allt sker digitalt. Eleverna på teknikprogrammet konstaterar att de inte pratat lika mycket om bilder som eleverna på Estetiska programmet har gjort. Det skiljer sig enligt eleverna även i om undervisningen tagit upp film och visat hur filmer varit vinklade, något som eleverna på Estetiska programmet fått ta del av men inte eleverna på Teknikprogrammet. Lärarna ger även exempel på hur de granskat och tolkat bilder och hur de använt källkritik i relation till Youtube, genom samma källkritiska kriterier fast applicerade på ett annat medium.

Informationssökning i olika källor

Granskningen visar även att undervisningen omfattar praktiska metoder för att söka information i olika källor och vad som kan påverka utfallet av sökningar. Av intervjuer framgår att det varierar om lärarna går igenom informationssökning med eleverna. Enligt eleverna har lärarna inte gått igenom hur olika faktorer påverkar utfallet när de söker. Däremot uttrycker lärarna att de går igenom olika sätt att söka, även om det varierar hur de gör det. En av lärarna uppger att hen stöttar eleverna och hjälper dem i efterhand, medan en annan lärare säger att hen arbetar mycket med informationssökning och att svårighetsgraden ökar från år 1 till år 3. I år 1 fokuserar läraren på hur eleverna kan formulera sökord, och inte skriva en hel fråga. Läraren visar hur sökmotorer som Google fungerar och vad som kommer upp vid sökningar och hur eleverna ska prioritera i sökresultatet. Lärarna berättar att de förra året hade gemensamma dagar på skolenheten. Under dagen fick alla elever ta del av en aktivitet som innebar att eleverna fick styra lärarens sökning. Då resonerade de om hur de kunde använda sökord och hur de kunde sökordsoptimera sina sökningar på Google. Enligt eleverna har lärarna pratat om vilka källor som är pålitliga och varför de är det, och de har även fått göra research själva och konstaterat om källorna varit pålitliga. Eleverna på Estetiska programmet har i sina karaktärsämnen lärt sig att källhänvisa även till de bilder som de använder sig av och eleverna gör detta även i de uppgifter de arbetar med i de gymnasiegemensamma ämnena. Däremot har undervisningen inte tagit upp hur de kan göra för att söka en bilds ursprung, även om flertalet elever vet hur de ska göra. En lärare uppger att hen gått igenom hur eleverna kan söka information i längre texter och visat hur de kan använda kärnmeningar för att hitta i textstycken och gått igenom strategier för att sälla information. De har dock inte använt sig av böcker i detta arbete. Undervisningen har även omfattat sökningar i databaser, men inte i bibliotek. Det framgår av granskningen att skolans bibliotek håller på att byggas upp och att beståendet med facklitteratur ska utökas, men att det tidigare inte funnits. Skolinspektionen förutsätter att skolbiblioteket och dess material framöver kommer att

användas som resurs i undervisningen och att eleverna ges möjlighet att söka information även i bibliotek, databaser och tryckt material i större utsträckning.

Lärarna ger eleverna stöttning i användningen av det källkritiska förhållningssättet

Granskningen visar att lärarna utformar uppgifter som innebär att eleverna ska använda sig av ett källkritiskt förhållningssätt. Uppgifterna omfattar även olika sorters källor och det finns en tydlig progression i de källkritiska uppgifterna. Lärarna stöttar eleverna aktivt i klassrummet och genom tillgängliga stödstrukturer så att de ska kunna agera källkritiskt. Eleverna får återkoppling på sina källkritiska ställningstaganden i alla uppgifter som innebär att eleverna ska söka och arbeta med information.

Källkritiskt förhållningssätt i elevernas uppgifter

Granskningen visar att lärarna utformar uppgifter som innebär att eleverna ska använda sig av ett källkritiskt förhållningssätt. Uppgifterna omfattar även olika sorters källor och innebär en progression både under gymnasietiden och under läsåret. Av intervjuer framgår att det källkritiska perspektivet ingår som en del av uppgifter som kräver att eleverna söker information. Lärarna brukar gå igenom de källkritiska kriterierna i samband med presentationen av uppgiften, även om det kan skilja sig mellan lärarna i vilken utsträckning eleverna ska göra källkritik ställningstaganden. Enligt eleverna är det mycket utförligt i svenska och engelska. Det brukar alltid finnas en länk till APA-guiden och lärarna påminner ständigt om att källhänvisa. Elever har även fått i uppgift att skapa egen propaganda och motivera hur de använde sig av strategierna för det. Elever har även fått i uppgift att skapa propagandafilmer för två olika sidor av samma fråga. Eleverna har också, som tidigare nämnts, fått avgöra om en källa är pålitlig eller inte genom att göra en bakgrundskoll. Någon lärare konstaterar att hen kan använda sig av bilder i större utsträckning i uppgifterna men säger samtidigt att eleverna på Estetiska programmet gör det ändå eftersom de fått med sig det i sina karaktärsämnen.

Enligt en lärare finns en tydlig progression i de källkritiska uppgifterna som eleverna ska utföra under sin tid på gymnasiet. Eleverna uttrycker att kraven även ökar under läsåret. I år 1 innefattar uppgifterna att eleverna ska använda sig av de källkritiska kriterierna som till exempel tendens i relation till tryckta medier och film. Uppgifterna innefattar att eleverna ska göra en källkritisk analys. I år 2 och 3 förväntar sig läraren att eleverna använder sig av källkritik och sociala medier inbegrips, och i år 3 ställs krav på vetenskaplighet och informationssökning i databaser. Eleverna har inte märkt att uppgifterna blivit mer omfattande under läsårets gång men upplever att det ställs ökade krav på dem att vara källkritiska och att de ska utveckla sitt källkritiska resonemang mer och mer. Någon lärare ger eleverna ett

par källor som de kan använda sig av inledningsvis och därefter kan de själva utöka antalet källor, vilket även kan ses som progression i uppgifterna och utveckling av det källkritiska förhållningssättet.

Aktivt stöd och stödstrukturer för att agera källkritiskt

Granskningen visar även att lärarna ger eleverna stödstrukturer och stöttning för att de ska kunna agera källkritiskt. Enligt intervjuer framgår att några lärare alltid går igenom och visar vilka källkritiska ställningstaganden som eleverna ta hänsyn till i sina uppgifter. Det finns alltid stödstrukturer till exempel i form av Skolverkets källkritiska frågor som "Vem ligger bakom?", "Vad är syftet?" och innebär att eleverna även ska jämföra olika källor. Enligt eleverna har lärarna varit tydliga med vilka källor som är pålitliga och varför de är det. Andra lärare säger att eleverna får instruktionerna steg för steg. Eleverna får då även stödstrukturer som gäller hur de ska tänka på till exempel tendens och beroende. Eleverna får dessutom aktiv stöttning av lärarna i klassrummet när de arbetar med sina uppgifter som till exempel vid lektionsobservation då läraren påpekar för elever att de bör använda sig av säkra källor och att förstärka sina argument med trovärdighet och berätta varifrån informationen hämtats. Eleverna ska i sina skriftliga uppgifter i svenska inkludera ett källkritiskt resonemang där det framgår vilka ställningstagande de tagit hänsyn till.

Återkoppling kring källkritiska ställningstaganden

Granskningen visar dessutom att eleverna får återkoppling på sina källkritiska ställningstaganden. Av intervjuer framkommer att återkoppling utifrån källkritiska aspekter alltid ingår. Enligt eleverna kan det dels handla om att de får kommentarer på hur de hänvisat till källor, men också om de behöver utveckla sitt resonemang till exempel om äktheten på informationen. De kan även få råd om hur de kan förbättra sitt källkritiska resonemang till nästa gång och de uppger att de även kan ställa frågor under tiden som de arbetar med uppgiften och få stöttning då. Enligt lärarna ingår feedback på de källkritiska ställningstaganden eleverna gjort i alla uppgifter som innehåller information.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektorn och lärarna behöver skapa en samsyn hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och i det arbetet ta del av relevant sakkunskap.

Granskningen visar att även om det i nuläget finns samverkan mellan vissa lärare på skolan gällande undervisningen i källkritiskt förhållningssätt, så sker det till största delen på enskilda lärares initiativ och inte systematiskt. Undervisningen skiljer sig dessutom mellan olika lärare, till exempel varierar det om lärare går igenom informationssökning med eleverna. Detta gör att arbetet med källkritiskt förhållningssätt blir sårbart, exempelvis när enskilda lärare byter arbetsplats. Det är också gynnsamt för elevernas utveckling om lärare känner till varandras undervisning, så att elevernas kunskaper i och förmåga till källkritiskt förhållningssätt repeteras och kompletteras på ett medvetet sätt i olika ämnen. Dessutom ger det lärarna möjlighet att utbyta erfarenheter och utveckla sin undervisning med hjälp av varandra.

På skolenheten finns inte heller något formaliserat samarbete kring källkritik mellan lärare och någon med sakkunskap på området, till exempel en bibliotekarie. Ett sådant samarbete kan ge lärare bredare och djupare insikt i vad arbetet med källkritiskt förhållningssätt kan omfatta.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn och lärarna systematiskt samverkar för att skapa en strategi för undervisningen i källkritiskt förhållningssätt. En startpunkt kan vara att kartlägga, och på så vis synliggöra, det arbete som redan genomförs nu och inom vilken del av elevernas utbildning. Utifrån kartläggningen kan lärarna och rektorn gemensamt formulera hur undervisningen, både i olika ämnen och genom samarbeten mellan olika ämnen, ytterligare kan öka möjligheterna för alla elever oavsett program att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt. Sådana diskussioner kan med fördel också omfatta den tekniska utvecklingen och vilket behov av kompetensutveckling lärare har. Dessutom rekommenderar Skolinspektionen att LBS Kreativa Gymnasiet Malmö tar del av sakkunskap för att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

På Skolinspektionens vägnar

X Arne Hellmark

Beslutsfattare
Signerat av: Arne Hellmark

X Maria Larsson

Föredragande/utredare
Signerat av: Maria Larsson

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredare Lena Osvaldsson deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- En lektionsobservation
- En gruppintervju med elever
- En gruppintervju med lärare och en kompletterande intervju med lärare
- En intervju med rektor.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från besöket för faktakontroll.

Kvalitetsgranskningen omfattar 30 gymnasieskolor hos både offentliga såväl som enskilda huvudmän. Urvalet omfattar en variation av skolor med avseende på geografisk spridning och storlek. Granskningen har genomförts av undervisningen i år 1 och 2 vid både yrkesförberedande och högskoleförberedande program i ämnena engelska, historia, naturkunskap (alternativt biologi, fysik, kemi), religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Vid sidan av beslut till de granskade skolenheterna kommer även en övergripande rapport publiceras till våren 2024.

Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum

som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta

källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

[Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se/undervisningen-i-kallkritiskt-forhallningssatt-fokus-gymnasieskolan)

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt läroplanen ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektor ansvarar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnes syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.

Bilaga 3: Mall för huvudmannens redovisning

Detta formulär kan användas som stöd för er när ni redovisar hur ni har arbetat med de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat i samband med den regelbundna kvalitetsgranskningen.

Redovisningen av vidtagna åtgärder ska fastställas av huvudmannen.

Utvecklingsområde: <i>Rektorn och lärarna behöver skapa en samsyn hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och i det arbetet ta del av relevant sakkunskap.</i>
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?